

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 54

2015

FUND OG FORSKNING

Bind 54

2015

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 54
2015

With summaries

KØBENHAVN 2015
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget se s. 600.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek

Om titelvignetten se s. 356.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion:

John T. Lauridsen
Ivan Boserup
Jakob K. Meile

Billedredaktion:

Lene Eklund-Jürgensen

Redaktionsråd:

Else Marie Kofod
Erland Kolding Nielsen
Anne Ørbæk Jensen
Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Trykt på Munken Premium Cream 13, 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob K. Meile

Tryk og indbinding: Bording ½
Printed in Livonia
Oplag: 500 eks.

ISSN 0069-9896
ISBN 978-87-7023-136-7

“REGERINGENS HENSTILLINGER HAR IKKE LYDT FORGÆVES”

Erik Scavenius’ møde med pressen 14. september 1942

AF

JOHN T. LAURIDSEN

Der blev i perioden april 1940 til august 1943 med uregelmæssige mellemrum holdt møder mellem Udenrigsministeriet og dele af dagspressen om, hvordan det dansk-tyske forhold skulle opfattes og videreformidles til den danske befolkning. Tilsvarende møder havde i øvrigt fundet sted forud, som følge af fænomenet Hitlers opstigen på den politiske scene, men ikke så ofte, som det efter den tyske besættelse blev tilfældet.¹ Møderne var vigtige for såvel regeringen som pressen, begge var enige om at undgå tysk indblanding mest muligt, men samtidigt var det fra regeringens side et middel til at vejlede pressen om, hvordan den førte politik burde begrundes over for befolkningen. Pressen ville på sin side undgå at komme så langt bort fra den angivne kurs, at det førte til sanktioner og i sidste ende indgreb, der kunne ramme den økonomisk. Det var noget af en balancegang for begge parter, og alvoren i situationen var fra besættelsens start klar for alle. Som månederne gik, kunne der imidlertid spores en vis afslappelse fra pressens side, man tillod sig i visse tilfælde “friheder” eller tvetydigheder, der førte til påtale af Presensævnet eller i værste fald sanktioner, når det blev krævet fra tysk side.

L. Bindsløv Frederiksen har i 1960 i bogen om *Pressen under besættelsen* refereret en stribe af møderne mellem pressen og Udenrigsministeriet 1940-43, hvortil henvises, men af en eller anden grund er enkelte af de centrale møder undgået hans opmærksomhed, eller han har ikke haft kendskab dertil. Her skal et af de mere betydningsfulde behandles nærmere.

Udenrigsminister Erik Scavenius tog meget sjældent direkte kontakt til pressen, men i september 1942 gjorde han det ikke mindre end to

¹ Viggo Sjøqvist: *Danmarks udenrigspolitik 1933-40*, 1966, s. 42, hvor det fremgår, at det første pressemøde om den ændrede stilling i Tyskland (Hitlers magtovertagelse) holdtes i Udenrigsministeriet 2. marts 1933.

gange, den 7. og 14. september. På mødet den 7. september havde han indkaldt en mindre kreds, bestyrelsen for Københavns redaktørforening, hvor han redegjorde for Frikorps Danmarks kommende orlov i Danmark og om, hvordan pressen burde forholde sig dertil. Han bad aviserne advare befolkningen mod uvenlige handlinger og ville formå dem til at skrive nogle pæne ord om de 121 faldne frikorpsmænd, der jo havde sat livet til for deres overbevisning. Med venlig omtale af Frikorps Danmark kunne pressen bidrage til at afspænde situationen. Redaktør Niels Hasager fra *Politiken* reagerede ved at foreslå, at statsministeren kom med en udtalelse, som aviserne kommenterede. Det afviste Scavenius, derved ville det spontane ved pressens indsats gå tabt.²

Mødet den 14. september, som Bindsløv Frederiksen ikke refererer, skiller sig ud ved både det store antal indbudte og, at Scavenius holdt et længere foredrag. Møde fandt sted i Udenrigsministeriet kl. 19.30. Der var indbudt regeringens medlemmer og nimandsudvalget, en række af Udenrigsministeriets embedsmænd og en stor mængde pressefolk, ialt omkring 130 personer, der først fik serveret smørrebrød, øl og snaps, før Scavenius fik ordet.³ Før ordet her gives videre til ham, skal baggrunden for mødets indkaldelse kort ridses op.

Statsminister Vilhelm Buhl havde den 2. september holdt sin bekendte antisabotage tale, som stærkt advarede mod at følge den konservative John Christmas Møllers opfordring fra London til, at danskerne bekæmpede besættelsesmagten ved sabotage. Kommunisternes formand Aksel Larsen havde påfølgende 4. september både sagt ja til Christmas Møllers opfordring og undsaqt statsministeren i en illegal særudgave af *Land og Folk*. Hertil kom den 8. september ca. 650 medlemmer af Frikorps Danmarks ankomst til København for at holde orlov i Danmark. Fra tysk side var meningen, at de skulle have en heltemodtagelse og derefter hverve nye frivillige. Det gik anderledes straks fra paraden igennem København. Det førte til tumult og uroligheder i både København og en række provinsbyer i de følgende dage, hvor de hjemvendte frikorpsmænd kom i slagsmål med befolkningen. Politiet greb ind og søgte at dæmpe gemytterne, men uden varigt held. Det var situationen i offentligheden.

Ved siden heraf pågik der på tysk initiativ og krav om igangsættelsen af foranstaltninger, der skulle bekæmpe den stigende sabotage, hvilket

² L. Bindsløv Frederiksen: *Pressen under besættelsen*, 1960, s. 328f.

³ Oplysningerne om tidspunktet, de indbudte og traktementet er fra Gunnar Larsens dagbog, hvortil der er henvist nedenfor.

Ill. 1: Frikorps Danmarks' parade gennem København 8. september 1942. (Det Kongelige Bibliotek)

var ministrene, men ikke de fremmødte pressefolk bekendt. Udløsende var en større sabotage på Nordbjærg og Wedels skibsværft i Nordhavnen i København 26. juli 1942, der fik besættelsesmagten til at tilkalde egne kriminalteknikere til undersøgelse af sabotagerne og til at kræve en skærpet dansk politiindsats. Ligeledes blev der krævet forebyggende anholdelser af potentielle modstandsfolk (ledende kommunister og tidligere Spaniensfrivillige). Planer herfor var under forberedelse.⁴

Det er på grund af disse problemer og spændinger, at Erik Scavenius indkaldte pressen til stormødet, ligesom hans usædvanligt klare

⁴ Bindsløv Frederiksen 1960, s. 320-31, Henning Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*, 1970, s. 331-334, John T. Lauridsen: Werner Best og den tyske sabotagebekæmpelse i Danmark, Henrik Lundtofte (red.): *Samarbejde og sabotage*, 2006, s. 148-150, Hans Kirchhoff: *Augustoprøret*, 1, 1979, s. 44f.

udmeldinger om den af regeringen førte politik, dens vilkår, dens mål og konsekvenser, skal ses i lyset heraf. Der er næppe noget andet sted, hvor han på en gang så præcist og i sammentrængt form fik udtrykt det, som forhandlings- og samarbejdspolitikken indebar. På det tidspunkt, han holdt talen, forudså han mulige kommende problemer i det dansk-tyske forhold, som ikke havde hverken profetiens eller skræmmekampagnens karakter. Han konstaterede snarere, hvordan det kunne ende. Han kunne naturligvis lige så lidt som de øvrige tilstedeværende ane, hvad der ventede bare 14 dage senere, nemlig Telegramkrisens udbrud, som satte regeringen under et endnu hårdere pres, og bragte ham selv helt i forgrunden. Talen var ikke beregnet på at blive direkte refereret i aviserne, slet ikke, men tjente i stedet de tilstedeværende som vejledning om hvilke synspunkter, de selv kunne og burde skrive om situationen.

Referatet af mødet er gengivet i sin helhed nedenfor, og det vil heraf fremgå, at pressens repræsentanter nok ytrede sig og tog til genmæle, men ikke i en form, der på nogen måde antastede den førte politik. Det er ikke helt ved siden af, når redaktør Niels Hasager til Scavenius bemærkede, at hans tale rettelig burde være holdt til befolkningen og ikke til de fremmødte. Scavenius svarede ikke derpå, ligesom aviserne – naturligvis – ikke refererede mødet efterfølgende. Mødets hensigt var fra Udenrigsministeriets side, at virke gennem pressens egne medarbejderes artikler og ikke ved at citere Scavenius direkte. Bl.a. derfor var han så relativt åben, som Buhl bemærkede i sit indlæg på mødet, men grunden var også situationens alvor, som pressen skulle bibringes forståelsen af uden at kende dens fulde baggrund. Alligevel satte pressens repræsentanter grænsen ved at skulle ytre noget som helst positivt om DNSAP og Frikorps Danmark, ligesom de fandt det frustrerende, at den nazistiske presse kunne skrive ting, som blev den øvrige presse forbudt.

En af mødets deltagere, minister Gunnar Larsen, videregav i sin dagbog sit indtryk af pressens holdning under mødet, et indtryk der næppe rammer meget ved siden af: "Selvom mange af de tilstedeværende givetvis var i Opposition til Udenrigsministeren og ganske uenig i den førte Politik, tror jeg dog, at Udenrigsministerens Udtalelser havde en vis Vægt og ogsaa kan have sin Betydning. Dette ses maaske bedst derved, at Aalborg Stiftstidendes Redaktør Alf Schiøtz Christensen har skrevet en Leder, som ganske falder i Traad med Udenrigsministerens Udtalelser, og det skønt Redaktør Schiøtz Christensen, som var til Stede ved Sammenkomsten, absolut ikke var enig med Udenrigsministeren, tværtimod gav han meget lydeligt sit Bifald til Kende, naar andre ud-

talte sig mod Udenrigsministerens Meninger.”⁵ Fhv. udenrigsminister P. Munch gik ikke til mødet, men hørte efterfølgende spredte bemærkninger af Jørgen Jørgensen, A.M. Hansen og Ole Bjørn Kraft, hvoraf det fremgik, “at Scavenius selv holdt en Tale, der i høj Grad vakte uvilje hos de forsamlede; han synes at have sagt, at Tyskerne havde Ret til at tage Sabotage og Zersetzungssager under deres Retspleje. Buhl og Jørgen Jørgensen havde talt bagefter for at afdæmpe Indtrykket.”⁶ Det er korrekt, at Buhl og Jørgensen tog ordet, men i øvrigt synes de af Munch opfangede spredte bemærkninger at have været noget misvisende, såfremt Udenrigsministeriets referat af mødet er korrekt. Således udtalte Scavenius sig ikke om, at tyskerne havde ret til at tage Sabotage og Zersetzungssager under deres retspleje. Ole Bjørn Kraft var ikke nogen ynder af udenrigsministeren, de havde flere gange været på kant, og det kan have influeret hans vurdering og videregivelse deraf. Derimod er der næppe tvivl om, hvad både Gunnar Larsen skriver, og P. Munch refererer, at pressens holdning over for udenrigsministeren ikke var særligt positiv. Alligevel rettede pressen efterfølgende ind, så mødet havde på den vis sin virkning. Det mindskede imidlertid ikke spændingen i øvrigt, endsiges forhindrede urolighederne i gaderne, men Scavenius var trådt frem i den kreds, han selv havde valgt og havde gjort, hvad der stod i hans magt i henhold til en regeringspolitik, der var underlagt besættelsesmagtens tilstedeværelse og krav.

Mødet er så vidt udgiveren bekendt, kun omtalt meget knapt på grundlag af det originale referat i Viggo Sjøqvists Scavenius-biografi fra 1973, hvor talen ikke tillægges større betydning, blot at det skulle være udtryk for Scavenius’ nervøse og anelsesfulde tilstand,⁷ og hos Rasmus Kreth i bogen om *Berlingske Tidende* fra 1999, hvor mødet under overskriften “Til smørrebrød hos Scavenius” refereres på godt en side, og hvor både det store antal mødedeltagere og deres betydning, med rette gøres til udtryk for den spændte politiske situation.⁸ Til gengæld

⁵ John T. Lauridsen og Joachim Lund (udg.): *Samarbejdets Mand. Minister Gunnar Larsen. Dagbog 1941-1943*, 2, 2015, s. 349.

⁶ P. Munch: *Optegnelser fra og om besættelsestiden*, 1, 1967, s. 338f.

⁷ Viggo Sjøqvist: *Erik Scavenius*, 2, 1973, s. 202f.

⁸ Rasmus Kreth: *Pilestræde under pres. De Berlingske Blade 1933-45*, 1999, s. 323-325. Til gengæld er mødet på grundlag af referaterne hos Sjøqvist og Kreth refereret hos Hans Kirchhoff: *Samarbejde og modstand under besættelsen*, 2001, s. 149, Bo Lidegaard: *Overleveren 1914-1945*, 2003, s. 505 (Dansk udenrigspolitik historie, 4) og hos samme: *Kampen om Danmark 1933-1945*, 2005, s. 339. Niels-Henrik Nordlien har benyttet det originale referat, men meget summarisk og med andet formål (*Træk af den tyske propaganda- og kulturpolitik i Danmark, 1940-1943*, utrykt speciale, Københavns Universitet 1998, s. 21).

vidner de efterfølgende kommentarer om, at Kreth ikke synes at være klar over, at Scavenius langtfra kun langede ud efter pressen i sin tale. Det var lige så meget en utilfreds udenrigsminister, der forsøgte at få ministerkolleger og bestemte regeringspartier til at rette ind. Når han nævnte pressens holdning i forbindelse med Christmas Møllers flugt, var skytset i lige så høj eller rettere højere grad rettet mod det konservative parti, der ikke klart nok sagde fra over for handlingen. Med Scavenius' ord var det noget af en katastrofe.

Også når det gælder Scavenius' omtale af den engelske radio, der var mærkeligt godt og hurtigt underrettet om, hvad der skete i Danmark, var brodden rettet mod regeringsmedlemmer og deres partier, hvilket de tilstedeværende ministre ikke kunne være i tvivl om. Man havde i regeringen diskuteret, hvordan fortrolige regeringsforhandlinger og beslutninger få dage senere kunne refereres over engelsk radio. Der var af Scavenius på et ministermødet 23. marts 1942 direkte udtryk mistanke om, at der var en læk i regeringskredsen blandt de konservative, hvilket specielt vakte hans vrede, da han var blandt de få ministre, der var skydeskive for kritikken fra London.⁹ Han ville i stedet have "en samlet front," og ikke et ministerium bestående af to kategorier, som han formulerede det i talen, nemlig en der tog sig af tyskerne og en, der tog sig af de andre. Eller sagt på en anden måde: de "upolitiske" ministre over for ministrene fra partierne.

På det tidspunkt talen blev holdt, var kritikken af regeringens politik allerede i den illegale presse og over engelsk radio blevet personificeret til de "upolitiske" ministre og enkelte embedsmænd, ligesom dele af den legale presse havde en tendens i samme retning. Det er spørgsmålet, om Scavenius midt i september 1942 har troet at kunne ændre denne udvikling. Han gjorde i det mindste forsøget derpå ved at påpege resultatet, at hvis mistænkeliggørelsen af personer som ham selv ikke stoppede, at det hele da blev slået i stykker, og ønsket om at komme så godt igennem som muligt, blev forspildt. Han synes her at overse, at den danske presse som opinionsdanner over for befolkningen havde

⁹ Lauridsen og Lund, 2, 2015, s. 14. Mistanken udtalte Scavenius igen bl.a. på et ministermøde 17. august 1943 (sst, 3, s. 249f.). Hans Kirchhoff mener i sidstnævnte tilfælde ikke, at der var tale om en "lækage," men om, at BBC havde modtaget telegramstof fra Stockholm, som Ebbe Munch var hovedkilden til. Selv havde han formentlig sine informationer fra den "Konservative Generalkorrespondance's" orienteringsbreve til redaktørerne (KB, Valdemar Holbølls dagbog samme dato, Hans Kirchhoff (udg.): *K.H. Koføeds erindringer*, 1979, s. 429, 540 note til s. 426). Det ændrer ikke ved, hvordan mistanken påvirkede Scavenius' opfattelse af forholdet.

fået konkurrenter i både den illegale presse og engelsk og svensk radio. Ville pressen ikke miste både troværdighed og autoritet, så måtte der være grænser for, i hvor høj grad den kunne spille rollen som et ukritisk talerør for regeringen. Der var ikke kun tale om, som Scavenius i talen insinuerede, at hovedstadspressen var afhængig af, hvad der mentes i små kredse med private interesser. Det kan udlægges som indflydelsesrige konservative og/eller avisernes ejeres økonomiske interesser. Scavenius havde tidligere kynisk udtalt, at pressen først og fremmest skulle tjene penge, hvilket han jo vidste noget om i sin egenskab af tidligere bestyrelsesformand ved *Politiken*. Og han gentog det synspunkt senere.¹⁰ Men der var også tale om, at der var opstået en opinion, der på tværs af politiske skel så negativt på regeringens politik. Argumentet om den nødvendige politik havde dengang som nu sin grænse. Den var 14. september 1942 endnu ikke nået.

Mødereferatet befinder sig i Udenrigsministeriets arkiv,¹¹ men det er også indsat i journalist Vilhelm Bergstrøms dagbog,¹² og det er ikke det eneste eksempel på, at Bergstrøm enten fik fat i mødereferater fra Udenrigsministeriets eller den tyske presseattaché Gustav Meissners møder med pressen eller, at han refererer dem straks efter, at de har fundet sted.¹³ Hans kilde til informationerne var at finde blandt kollegerne på *Politiken*, som beskæftigede sig med det politiske stof. Det er gennemslagseksemplaret hos Bergstrøm, der her er lagt til grund for udgivelsen.

“REFERAT AF MØDET I UDENRIGSMINISTERIET

Mandag Aften 14. September [1942]

Udenrigsministeren indledede med at sige, at Tiderne strenges og at man maa imødesee stedse alvorligere Forhold. Han pegede paa at det gjaldt at forene ‘den nødvendige Politik’ med Stemningen. Den Stemning. som var grundlagt ved 1864 var efter Løsningen i 1920 trængt meget tilbage, men saa kom Chocket den 9. April. Nu var det fornødent

¹⁰ KB, Valdemar Holbølls dagbog 6. maj 1943, Lauridsen og Lund, 3, 2015, s. 186.

¹¹ Rigsarkivet, UM. 110 D 15.

¹² KB, Vilhelm Bergstrøm: En Borger i Danmark under Krigen, s. 32.924 (6 s.).

¹³ Se som eksempel referatet af Gustav Meissners pressemøde 25. april 1941 indsat i Bergstrøms dagbog 1. maj 1941.

at enhver, der havde Adgang dertil paavirkede Befolkningen i forstandig Retning. Thi man maatte være klar over Faren. 'Den nødvendige Politik' maatte forstaas derud fra, at Danmark nu engang ligger inde for Tysklands Magtomraade. Mineudlægningen i 1914 svarede i Virkeligheden til Besættelsen, som dog paavirker Sindene langt stærkere.¹⁴

Hr. Scavenius kom derpaa ind paa nogle Betragtninger, der mundede ud i, at det synes som om vort almindelige parlamentariske Statsstyre ikke holder under virkelige kritiske Forhold. Hvis ikke den 5. Aug. 1914 Mineudlægningen havde faaet den politiske Sukces, saa havde vi ogsaa den Gang staaet overfor Problemet Samlingsregering.¹⁵ Han betragtede det som en Lykke, at vi ikke fik det. Samlingsregeringen er en Styrkelse af den indre Front, men er den det ogsaa af den ydre? Derom tvivlede han. Han mindede om Begivenhedernes Gang: 9. April søgtes Løsningen paa en Samlingsregering ved ligesom under forrige Krig at udnævne Ministre uden Portefølje, men i Juli dannedes den virkelige Samlingsregering. Stauning tog hertil tre Ministre udenfor det politiske Liv. Tre Poster, som i særlig Grad maa varetage Samarbejdet med Tyskland – Udenrigsministeriet, Justitsministeriet og Trafikministeriet – besattes med Ikke-Politikere.¹⁶

Har nu denne Linje været gavnlig? spurgte Hr. Scavenius. Nej! Denne Ordning medførte Vanskeligheder. Jeg personlig beklager mig ikke, men det var ingen Styrkelse af Stillingen, naar Udenrigsministeren ligesom andre blev betragtet som særlig tyskvenlig.¹⁷ Vi har et særligt Middel til at kontrollere Stemningen: Den engelske Radio, der er mærkeligt godt og hurtigt underrettet om, hvad der sker i Danmark.¹⁸ Vi har brug for en samlet Front. Et Forsøg fra tysk Side kan tilbageføres til Opstillingen af den Opfattelse, at Ministeriet bestaar af to Kategorier: en der tager sig af Tyskerne og en der tager sig af andre.¹⁹ Det siges, at det er bleven bedret, men endnu opleves dog stadig, at Arbejdet mistænkeliggøres. Jeg

¹⁴ Den danske mineudlægning august 1914 svarede til, at man fra dansk side imødekom de tyske krav, ligesom man i 1940 accepterede den tyske besættelse.

¹⁵ D.v.s. havde mineudlægningen 1914 ikke skabt afspænding, kunne en tysk besættelse være kommet på tale.

¹⁶ Erik Scavenius, Harald Petersen (senere E. Thune Jacobsen) og Gunnar Larsen.

¹⁷ Scavenius blev betegnet som tyskvenlig både i den illegale presse og i engelsk radio.

¹⁸ Scavenius hentyder her til, at der i regeringen var en mistanke om, at der var en i et af regeringspartierne var en kilde, der lod oplysninger sive videre, så de nåede udenlandsk radio. Se ovenfor.

¹⁹ De to kategorier svarede stort set til de regeringsmedlemmer, der blev betegnet som tyskvenlige og så de andre.

maa nævne Trafikministeren. Han er bleven angrebet lige til de sidste Dage, det er bleven sagt, at han som Cement-Mand havde Interesse i at fremme visse Vejarbejder, skønt vi har Brug for Cementen til andet end dette Vejanlæg.²⁰ Man har mistænkeliggjort ham paa Rejser, der har været værdifulde for Landet.²¹ Alt dette kan være personligt ligegyldig for Trafikministeren, men det vanskeliggør vor Stilling sydpaa. Ogsaa jeg maa beklage mig over, at Personer, som gør et positivt Arbejde for vor Politik, blive mistænkeliggjort. Jeg kan saaledes nævne min nære Medarbejder Dir. Styhr. Mente man, at han var med i noget, der maatte anses for urigtigt, havde det været rimeligt derom at søge Oplysninger i Udenrigsministeriet.²² Saadanne Forhold fremkalder paa den anden Side Mistanke og opfattes som Vidnesbyrd om, hvilken Grad Stemningen er imod dem. (Tyskerne) Regeringens Handlemåde den 9. April var en Nødvendighed, som Regeringen ikke havde nogen Anledning til at undskylde, men altid burde forsvare som den rigtige Politik, og Danmark havde Vilkaar langt bedre end andre Lande i Europa.

Parolen om ‘den kolde Skulder’ kunde ikke praktiseres af nogen der var beskæftiget med offentlige Forhold, jo mere Tidens Forhold strenges, des mere maa der arbejdes for at faa de bedst mulige Resultater.

Hr. Scavenius erkendte, at det var naturligt, at der var bleven reageret her i Landet. Men nu den anden Part? Tyskland aftager vort Landbrugs Overskudsproduktion til saa høje Priser, som aldrig før er ydet. (Afbrydelse) Hvem betaler?²³ Ja, tal blot med Landbruget! Vore Forhold er ganske vist anderledes gode end andre Landes – og vi maa tage det sure med det søde. Tyskland kan sige: Vi har tilvejebragt disse Forhold for dansk Landbrug og vi har skabt en høj Beskæftigelsesgrad ved de Ordre vi har placeret i Danmark. Men hvad har vi nu ud af det? Afvisning og Fjendtlighed. For tysk Politik er Danmarks Besættelse et Led i den store

²⁰ Kritikken af Gunnar Larsen fremkom bl.a. i en artikel af Mogens Boserup i *Clarté* nr. 3, september 1942 (se Lauridsen og Lund, 2, 2015, s. 195 og 3, 348f.).

²¹ Gunnar Larsen var på flere rejser til Tyskland og senest på en tur til østområderne i foråret 1942.

²² Direktør Knud Styhr var involveret i adskillige sager, der blev betragtet som suspekter i den illegale presse, men alvorligere var det, at også den legale presse kom med insinuationer, på dette tidspunkt om hans angivelige involvering med den højreorienterede politiske undergrund. Det var det sidste, Scavenius hentydede til (*Den parlamentariske Kommission*, 10, 1949, Bilag, afsnit IV, Lauridsen og Lund, 2, 2015, s. 334 og 3, 2015, s. 347).

²³ Personen, der afbrød med dette spørgsmål, hentydede til, at det var Danmark selv, der over clearingkontoen betalte de høje priser, som besættelsesmagten gav for landbrugsproduktion.

Krig, hvad angaar England tør det siges, at dette Land ogsaa gerne vil søge at udnytte Danmark. England mener, vi bør ofre os for det store Maal. Jeg bebrejder ikke England dette, ti Krigen er en Krig paa Liv og Død. Men jeg fremhæver, at Sabotagehandlinge som England gerne ser kan medføre en øjeblikkelig tysk Regering her i Landet.²⁴

Ministeren omtalte de danske Pressefolk i London, der arbejder i den engelske Tjeneste,²⁵ Christmas Møller er nu engageret til det samme Formaal. Hvorledes skulde det være muligt, at han kan gøre noget Arbejde nu til Gavn for Danmark, da han er havnet i den krasseste Agitation for Sabotage?²⁶ Nogle vil maaske sige, at Lønnen kommer bagefter, men jeg kan ikke se andet end, at han udøver en Gerning direkte rettet mod Fædrelandets Interesser. Der skal ikke saa forfærdelig mange Desperados til for at tilvejebringe Tilstande under hvilke vi ikke længere har Magt over Forholdene.

Med Hensyn til Fritz Clausen og hans Parti udtalte Hr. Scavenius at han ikke fandt det klogt af Pressen at fortsætte en Kamp, som ikke behøvedes. Samlingspolitikkenes Styrkelse af den indre Front har hindret Fritz Clausens Parti i at komme frem. Hvorfor saa fortsætte en Kamp mod et Parti, som Tyskerne anser for deres Venner? Heller ikke maatte det anses for nogen klog Politik at udnævne Frikorps Danmark til Landsforrædere. Resultatet af Indstillingen overfor disse Frivillige er bleven, at de kommer tilbage til Landet med en vis fjendtlig Følelse. Men ind i politiske Overvejelser bør tages den truende Fare for, at alle mindre Lande tvinges ind i Krigen – som man ogsaa ser Amerika gøre det. De danske Frivillige maa ses som et Symbol i saa Henseende og derved er meget vundet. Ministeren anerkendte Pressens Holdning ved Frikorpsets Hjemkomst. Den har været beroligende. Provinspressen er her gaaet endnu længere end Hovedstadspressen, idet adskillige Blade havde givet Udtryk for, at man ikke skulde ringeagte Folk, der dog vitterligt havde sat Livet ind. Det var faktisk stor Fordel for Danmark, om vor Krigsdeltagelse saaledes kunde indskrænkes til de Frivilliges Kreds.²⁷

²⁴ Med dette argument skulle der sættes trumf på regeringens modstand mod sabotagen, hvilket lå i forlængelse af Vilhelm Buhls tale 2. september 1942 mod sabotagen med opfordring til at melde de uansvarlige elementer.

²⁵ Blandt disse pressefolk var Robert Jørgensen, Leif Gundel, Emil Blytgen-Petersen og Sven Tillge-Rasmussen.

²⁶ Både over BBC og i *Frit Danmark* opfordrede Christmas Møller efter sin ankomst til London til sabotage i Danmark.

²⁷ Regeringen nærrede frygt for, at der ville komme et tysk krav om, at danske officerer og soldater skulle deltage i krigen på Østfronten.

Abonnement
 Lønning 18 Øre pr. Stk.
 Kvant Kr. 1.100
 Maaned Kr. 8.75

Fædrelandet

FOR DANMARKS ÆRE · FRIHED · OG · RET

Telefon 1426
 Omst. til alle Adresser
 Redaktionen
 Postboks 1426
 København STAD 4 88

NR. 248

TIRSDAG 8. SEPTEMBER 4. FRIKORPSMAANED 9 1942

4. AARGANG

Meddelelse fra Partiføreren

**Gør alt til, at Frikorps „Danmark”'s
 Hjemkomst kan blive en værdig Højtid**

**Lad os ikke være dem ved pøbelagtige
 Demonstrationer og Oprin**

KAMMERATER!

De Kammerater, der for at være om Danmarks Ære frivilligt stillede sig i Frikorps „Danmark”'s Rækker for at yde en dansk indsats i Kampen mod Verdensbolchevismen, vender i Dag hjem paa Orlov og skal møde en hjertelig Velkomst fra vor Side. Jeg forventer, at alle de Kammerater, der har været hjemme, mens Frikorpets Soldater har i Ilden paa et af de mest udsatte Punkter i den største og stærkeste Front, Verdenshistorien endnu har set, gør alt til, at deres Hjemkomst skal blive en værdig Højtid.

Formanden for den konservative Rigsdagsgruppe, Folketingsmand Ole Bjørn Kraft, har paa et Møde i Odense haft den frække Formælstighed at beskyldte os National-Socialister for Provokationer. Jeg ved, at vi gør hans Ord til Skamme; thi ingen National-Socialist vil være med til at forstyrre vore Kammeraters fæstlige Hjemkomst.

Overfor den Indsats, disse Kammerater har ydet i det blodigste af alle Vaabenopgør, vil det være at være dem ved at udsætte dem for pøbelagtige Demonstrationer og Oprin.

København, den 7. Sept. 1942.

DANSK FRONT!
FRITS CLAUSEN

Frikorps Danmark i en fremskudt Stilling

En Aftning af Frikorps „Danmark” i en fremskudt Stilling. De mest gode kommander, som Sidskænkning trænger som en uundskelig sørjervevning.

Paa deres Modersmaal skal de høre hvor stolte vi er af dem herhjemme

Det, de danske Frivillige allerede nu har udført, er nok til, at baade de og vi tør stole paa Fremtiden

I Dag skal herved 1000 danske Frivillige paa deres Ære Modersmaal høre, hvor stolte deres Fædreland er af dem. I Dag har vi for første Gang Lejlighed til at takke en hel Batalion samlet, fordi den har vist, at der laa Hjerte og Mæling bag de Ord og den Aand, der dikterede danske National-Socialister deres Indstilling. Fra de Æren indløbdes det danske National-Socialister, at de skal ikke deres Fædreland, og at de skal give alt hvad de ejer. At de skal gøre alt hvad de kan, for at andre kan have det godt ... at de maas forsvare de Ting, de holder af, selvom de mister Livet derved. Ellers kan det gode ikke bestaa. Vor Fæder har sagt os, at vi skulde være kampberedte, naar det gjaldt Været af Hjemstatens, Folket og vore kulturelle Værdier, og de unge Danske, der i Dag vender hjem fra en Indsats, som kan dem, der har prøvet dem, helt forstær, skubte de Kæmpeskrigere, der taler skæmmende og stærkere end alle Ord.

De gav ikke alene os, Partikammeraterne og Møllingspartierne, som selv deres Fædrelandskærlighed berettigede, og den Tak, vi i Dag kan sige dem, vi ønsker ingen Omstændigheder blive stor nok. I Dag ser vi en Flak af vore Frikorpssoldater fra første Gang, efter at de har gjort deres glædelige Fædreland, som ved endnu ikke bliver den sidste, og give en del af de unge Frivillige, der vender hjem, har følt det til at modtage enhver Hjælp, deres Landsmænd vil vide dem. Thi Frikorps „Danmark” har vist, Det har i sig selv sig til et Begreb, som ogsaa er en haandgribelig Ting paa de Steder, hvor Tilværelsen er den færdige

Partifører Fritz Clausen.

Men, der skulde Frikorps „Danmark” Handling. De danske Frivillige Indsats har sat Spor. Blandt den Indsats, der er ydet af Batalion, som ankommer i Dag, og den, der ydes af andre Tropper af danske Frivillige, som kæmper paa Fronten endnu i disse Tider, mens vi lytter dem, der fast er villigt Ord i Hjemmet, inden Kampen går videre. Der har set sig Spor, som aldrig vil blive glemt, og Sporene findes ikke alene i Verdenshistoriens nægter, men i vore Vaaben. Ogsaa på de samme Grave med Træernes og Stenpladser langs smaa gamle Kampene kan man læse, hvor danske Soldater har kæmpet — danske Soldater, der ikke spurgte efter Æren og Fortjenesten, men som var og trods af ofrede Livet for det Land, de mestvirkede. Og man vil finde Spor i os Mange danske Jernhænder, der vidste om, at Kampen var hård, men glædelig. For den Slags Spor taler man ikke med Ord. Den rigtige Tak kan kun skrives i fremtidig Danmarks Historie. Skildring af dansk Trivsel og Fremgang.

Der var Danske med i Kampen mod Bolchevismen lige fra den Dag, denne Krig udbrode — den loyaleste Juni 1911 — og allerede en Uge efter denne Dato blev Frikorps „Danmark” oprettet. Med den kæmpelige danske Bevægelse Billighed fra danske Mænd Lev til at kæmpe under Dannebrog paa Østfronten, og Partifører Fritz Clausen reddede en Appel til alle Partikammerater om, at enhver, der kunde, mødte sig. Samtidig modtog det tyske Generalstab i København, at den tyske Værnemagt havde erklæret sig rede til at indrette Frikorps „Danmark” som en sændet dansk Troppeskvad paa den militære Front mod Sovjetunionen.

Det er kun ca. 14 Maanedes siden, at dette skete, mens det er i Dag, som nu der er gået næst længere Tid. Der er sket saa meget siden, og Indtrykkene har været en anelse. Men vi tænker endnu med Stilhødet på Dage, da de danske krigsberedte Soldater, som kom hjem, i danske Uniformer eller som Civil, eksaktvis eller i Flakke mødte sig til Kamp med Verdensfolket. Der gik en Uge af Begjærlig vore Landet i de Dage, og Beførerskenden kom Slag i Slag. Lige Ud, at Danmark i Dag har over 6000 frivillige Soldater

med i Kampen mod Bolchevismen. Blot tre Dage efter, at Frikorpset var oprettet, kom det første Hold paa 150 Mand rejste af Sted fra København, og Hænder blev efter. Fra hele Nordjylland strømmede der Frivillige til Aalborg for at møde sig paa Hvervejersvej og på juleaften end en Uge havde over 200 mødt sig i Odense. Fra hele Landet kom der mindre Hold, og mange Uge senere kom der flere. Fra hele Danmark kom der til rejsen til Udlandslejer. Frikorpset begynde at anstige Fæder, og det var som ting almindelig høj ånd var med til at kalle den nationale Aand til Live.

De første aktioner blev afholdt under glimrende, Frøhed i Hamborg, og Korpsen kunde snart formere. Mens alle allerede havde om danske Frivillige strøtte alle Veje i andre Formationer, så paa Frivillig, gik Frikorps i Gang med Udlandslejer. I Verdenshistorien blev andre danske Frivillige anerkendt for Mod og Tapthed, og stadig strømmet om Frivillige af Sted for at slutte sig i de danske Rækker og gennemgå Formationer.

Mens Europa forvæds sig til Opførelse med Verdensfolket, viste Danmark et mod og Frivillig Ansigt under de sidste Fæder. Det var ikke Ordens Mand, der rejste. Det var dem, der sket spioneret i Tyske om Værdighed og Værdighed vil i Handling at vise, at de ejede begge Dole.

Der fulgte et Efteraar og en lang Vinter, og stadig udsatte danske Frikorps „Danmark” sig. De danske Frivillige var utalmodige. Der blev stillet mange spørgsmål om, hvornår de maatte komme af Sted. De fæste sig færdig krigsberedte. Men selv om Udlandslejer var lang og mættende, og selv om Tælmødeligheden maatte løse sig paa en haard Prøve, maatte Frikorps „Danmark” ikke Begjærligheden. Mens man i den lange og laande Vinter hørte om den heroiske Kamp, som danske Kammerater kæmpede Side om Side med Kammerater fra andre europæiske Fæder i sin færdige.

Ruten for Frikorpsets March gennem Byen

Naar Frikorps „Danmark” i Dag anmæderes fra Bangeværd, vil det marchere ad følgende Rute:
 Godsbanegaarden, Børnsøstredet, Vesterbrogade, Strøget, Kongens Nytorv, Bredgade til Kastellet, hvor Mandskabet gøres til Indkvartering, der ligger Sted paa den gamle (Basmøndestræde) og den nye Artillerikaserne (Artillerivej). Fra Kastellet marcheres til Kvæsternes ad Store Kongensgade, Halvorsen Kamp, Tervegade og Amagerbrogade.
 Ankomsten ligger Sted mellem N. 11 og N. 12.
**HOVBTGT HENVISER VI
 TIL ARTIKLEN SIDE 3.**

Hr. Scavenius vendte tilbage til at beklage den fjendtlige Holdning, som ofte mødte alle, der stod til Tjeneste for Udenrigsministeriet. Det var noget, som kunde gøre Tyskland betænkelig med Hensyn til om den herskende Politik blev fortsat. Det var Ministerens Tro, at Tyskerne egentlig ønsker at det skal gaa bedre i Danmark end i andre Lande. Men jo længere Krigen varer, des mere kan man frygte, at de krigsførende Magter vil søge at presse alt ind i Kampen, og det Tidspunkt kunde komme, da det vil blive fristende at udnytte Danmark yderligere. Der er i Tyskland forskellige Stemninger overfor os. Der er dem, der er os venligtsindede, men der er ogsaa 'Scharff marcheren', der siger: Hvorfor skal Danmark have det anderledes end andre?

Ønsker man Maalet – at vi kommer saa godt igennem som muligt, og det tror jeg at vi alle er enige om – saa maa man ogsaa ville Midlerne, og saa maa man ogsaa i højere Grad medvirke og ikke mistænkeliggøre de Folk som staar i Arbejdet. Dette bliver mere og mere nødvendigt, hvis vi ikke skal se det hele slaaet i Stykker.

Red. Hasager: Mente, at Scavenius Tale i højere Grad havde Adresse til Befolkningen end til Pressen. Vi har jo, sagde Hasager, bøjet os for Udenrigsministeriets Henstillinger og i det hele taget finder jeg, at Pressen har vist overmaade stor Forstaaelse af Situationen. Man maa imidlertid ikke glemme, at der ogsaa er visse Værdier som det er betydningsfuldt at søge opretholdt, og der er tilstede en Frygt for, at disse Værdier angribes, hvis man kommer ind i en for stærk Eftergivende Holdning overfor Tyskland. De tyske Løfter er Forudsætningen for vor Indstilling, og de maa forlanges overholdt. Ofte har vi syntes, at Regeringen ikke har samme Forstaaelse af os som vi har af den. H. nævnte f.Eks. Afskedigelser o.l., som efter Nævnsordningen burde været gaaet til Nævnet, men i Stedet havde ført til direkte Aktion.²⁸

Red. Quist:²⁹ Sluttede sig til ganske til, at det gælder om at komme igennem saa godt som muligt, og at man for at naa Maalet ogsaa maatte ville Midlerne. Taleren var af den Anskuelse, at Udenrigsministeren tror, at Tyskland vil gaa sejrrigt ud af Krigen, mens vi andre ikke har nogen Mening om Krigens Udfald og derfor ikke har let ved at indrette os paa at gaa ind i det tyske Storrum. Christmas Møllers Optræden var meget uheldig, men Pressen er jo afskaaret fra at omtale den. Der opnaaes intet

²⁸ Med nævnsordningen henvises til pressens eget organ, pressenævnet, som tog sig af klager over pressen. Flere journalister og redaktører var blevet afskediget uden nævnets medvirken.

²⁹ S.P. Qvist var redaktør af *Fyns Tidende*.

ved at angribe Fritz Clausen og den Tid kommer nok, da vi kan gøre op med ham. Man vilde have, at vi skulde anerkende og rose Frikorps Danmark, men har man blot hørt Udsendelserne fra K.B. Hallen, saa forstaar man, at de Folk har vi ikke den mindste Respekt for. For mig ser det saadan ud, at Situationen havde været bedre, om vi havde en Udenrigsminister, der mere følte sig som Værner for den danske Presse. Vel ved vi, at Tilbageholdenhed maa kræves, men der maa ikke kræves af danske Redaktører at de skal skrive mod deres Overbevisning, ti saa gaar det ud over hvad der kan forlanges af et ærligt frit dansk Folk. Jeg har ikke set den danske Presse angribe Trafikministeren for Interesser i at sælge Cement til visse Vejanlæg, men ret naturligt er man ængstelig for saa store Vejanlæg. Baade af økonomiske Grunde, og af den Grund, at der er mere Brug for Cementen til andet og mere nyttigt. Jeg ønsker det bedste mulige Forhold til Tyskland, ogsaa i de kommende Tider. Men Tyskerne maa respektere os som Danske, ellers bliver der ikke noget godt Samarbejde. Jeg beklager, at Frikorps Danmark er kommen hjem, modtaget med store Festligheder, der er en Provokation, som nok kan føre til saadanne Udslag, at Befolkningen kan have vanskeligt ved at staa for det.

Statsministeren: Fandt, at man burde være Udenrigsministeren taknemmelig for, at han paa en saa aabenhjertig Maade havde lagt Problemerne frem og gjort det med den Skarphed, som er ham egen. Hr. Buhl var ikke enig i, at Samlingsregeringen var Udtryk for Svækkelse og der var ikke noget tilstræbt Maal, at tre Ministerier blev tildelt uden politiske Personligheder. Det skyldtes et særligt Ønske at den nuværende Udenrigsminister fik overdraget Udenrigsministeriet.³⁰ Samlingsregeringen var heller ikke nogen Svækkelse udadtil, tværtimod. Statsministeren erklærede sig enig i, at vi staar i en overordentlig vanskelig Situation, der stadig skærpes, og at der derfor er Grund for Pressen til at vise den yderste Varsomhed i Paavirkningen af den offentlige Mening. Det kan ikke være saadan, at den enkelte Pressemand føler sig kaldet til at tage særlige Standpunkter, fremføre særlige Synspunkter og rette Angreb paa Personer, der gør et Arbejde i Regeringens Tjeneste. Det kan blive af skæbnesvanger Betydning, hvis Pressen ikke indordner sig under den Politik, der er valgt som Danmarks Linje. I Forholdet hertil spiller det saa uendelig lille Rolle, om den enkelte faar sin Mening frem om et eller andet, som ikke tilfredsstillter ham. Den rolige nøgterne Holdning maa fastholdes. Igennem 2½ Aar har vi nu klaret Tingene, men det staar

³⁰ Det særlige ønske skulle være kommet fra Christian 10.

klart, at Vanskelighederne vil øges. Vi har et stort Maal at arbejde for, og i Erkendelsen heraf maa enhver gøre sit til, at der ikke kommer en Konflikt, der slaa alt over ende. Situationen kan komme, hvor det ikke vil være muligt at fastholde Linjen – det ved vi ikke noget om. Men i saa Fald maa det være store afgørende Spørgsmaal. Pressen maa forstaa Nødvendigheden af Resignation, og jeg tror at turde sige, at den ogsaa gør det. Jeg opfordrer Dem indtrængende til under Situationens Alvor fortsat at yde Støtte til, at vi kan komme igennem med, hvad vi forstaar ved 'den danske Linje.' Red. Stein:³¹ hævdede, at det var en Misforstaaelse, at Redaktører sad med deres egen Politik, Misforstaaelser mellem Regering og Presse melder sig først den Dag, da Udenrigsministeren stiller særlige Krav i en eller anden Situation om at slutte op om Regeringen. Saadanne Krav kan synes saa let opfyldelige set fra Christiansborg. Men de er det ikke. Pressen har sin egen Samvittighed og den har Samfølelse med Befolkningen. Det nytter ikke, at vi gaar ind for en Linje, som vi paa Forhaand ved i Befolkningen fremkalder netop de Stemninger, som ikke ønskes, hvorved der kan etableres en Situation, som hverken Regeringen eller Tyskerne er interesseret i. Vi maa sørge for, at Befolkningen kan bevare sin Tillid til Pressen, det vilde blive skæbnesvangert, om det glippede paa dette Punkt. Ogsaa udadtil. Hr. Stein rejste Spørgsmaalet, om det ikke som Forholdene havde udviklet sig, var bedst at ophæve Nævnsoordningen. Han anførte fra de sidste Dage Udenrigsministeriets Pressebureaus Forbud mod Omtale af 'Nordens forenede Stater'.³² Den loyale Presse bøjede sig for dette Forbud, men *Fædrelandet* bragte netop i Dag en Spidsartikel om Emnet. Havde det været ethvert andet Blad, der havde gjort det, vilde der straks være kommen en Klage til Nævnet, men over *Fædrelandet* bredes Barmhertighedens Kaabe. Dette er ikke holdbart. Udenrigsministeren: Hævdede overfor Red. Hasager, at Pressen burde være vejledende overfor Befolkningen. Han udtalte videre, at man maatte erindre, at Løfterne af 9. April var afgivet af en krigsførende Magt, og at de var undergivet Krigens Udvikling. Ministeren havde overfor de tyske Myndigheders Ønske om Afskaffelse af Pressefriheden ført sin Kamp, men man maa huske, at Krigsførende ikke plejer at anse Pressefriheden for noget, som

³¹ Hendrik Stein var redaktør af *Børsen*.

³² Udenrigsministeriets Pressebureau havde 11. september 1942 forbudt omtale af Karl Petanders, W. Kleens og Anders Ørnes bog *Nordens förenta stater*. Forbuddet gjaldt ogsaa den danske oversættelse (*Udenrigsministeriets Ugentlige Meddelelser til Pressen* No. 85, 12. september 1942).

hører hjemme. Pressen var bange for Publikum. Den syntes indstillet paa, at der skulde Paalæg til. Det kunde let støtte en tysk Betragtning gaaende ud paa: man ønsker altsaa en Fuldmagtslov, saa man befris for Ansvar. Man kunde paa Redaktionerne bare holde op med at læse *Fædrelandet*. Bladet har jo kun et lille Oplag og faa Mennesker læser det. Der er den Forskel til Stede mellem *Fædrelandet* og den danske Presse, at man fra tysk Side paalægger Regeringen Ansvar overfor den sidstnævnte, der naturligt formodes at støtte Regeringen. Hvor der er skredet ind fra tysk Side, har der altid foreligget et virkeligt Grundlag. Ministeren understregede paany, at saafremt man ønskede Regeringen og dens Politik, fortsat, maa Pressen ogsaa støtte den. Men den private Presse (i Hovedstaden) er ikke altid i Relation til Situationen. Tyskerne forlanger i Virkeligheden ikke saa forfærdeligt meget, men naar Pressen staar som en Mur, bryder Reaktionen nu og da igennem. Man saa det bedst, da Christmas Møller Sagen kom frem. Regeringens Erklæring, som da afgaves, kunde godt have set lidt anderledes ud, og det konservative Parti kunde godt have hjulpet væsentlig til, hvis det straks havde taget Afstand.³³ Vi appellerede da til Pressen, der vel nu kan se, hvor Christmas Møller er havnet. Nemlig hvor vi forudsaa han vilde komme hen. England tager jo ikke en Mand, over til sig for den bare Humbugs Skyld. Han er bleven Agent for de engelske Krigsinteresser. Det burde Christmas Møllers Parti have kunnet se. Men det forsøgte at dække ham, og det er farligt. Pressen i Hovedstaden er private Interesser afhængige af Meningen i smaa Kredse. At der overhovedet ikke blev taget kraftigere fat paa Christmas Møller var noget af en Katastrofe.

Hr. Scavenius hævdede, at Styrken i vor fælles Politik skulde vise sig ikke blot i det negative, men ogsaa i det positive. Kunde det ikke finde Sted, risikerede vi, at det ‘drev’. Naar man taler om Ordningen af 9. April maa man huske, at Krigen den Gang saa helt anderledes ud end den gør nu – og vil komme til at se ud. Hr. Quist talte om at min Holdning var indstillet paa, at jeg tror paa en tysk Sejr. Jeg skal hertil sige, at jeg ingen profetisk Evne har, og at jeg fra forrige Krig saa udmærket husker Mistænkeliggørelsen om at Scavenius havde holdt paa den gale Hest. Og jeg gentager, at Mistænkeliggørelsen maa holde op. Hvis den fortsættes vil det hælde, at han tog sit gode Tøj og gik sin Vej.

³³ Det konservative parti tøvede med at lægge afstand til John Christmas Møller efter hans flugt til England og gjorde det ikke utvetydigt, hvilket førte til heftige diskussioner i regeringen, ligesom der fra tysk side blev presset på for, at det konservative parti tog klart afstand fra den flygtedes handling (Lauridsen og Lund, 2, 2015, s. 206-09, 216, 218f.).

Red. Stein: Bemærkede, at Pressen ikke var gaaet imod Regeringen i Christmas Møller-Sagen, den var blot gaaet med. Hvis man den Gang krævede af Pressen, at den skulde forstærke Regeringens Erklæring gennem Kommentarer, og jeg udtalte da, at Befolkningen i de Dage saa helt anderledes på Christmas Møller. Hvorfor en Opfyldelse af Regeringens Anmodning vilde have faaet Virkning i ganske modsat Retning af den ønskede. Deri havde jeg Ret. Taleren forstod godt Regeringens Vanskeligheder, og Udenrigsministeriets Pressebureau, men de lettes ikke ved Udenrigsministerens Stilling. Det omtalte friske Tilfælde med *Fædrelandet*, viser de Vilkaar, som den ene og anden Side af Pressen har. Man bør være meget varsom med at udstede Forbud, som man ikke er i stand til at gennemføre.

Red. Quist: Fandt det uheldigt at gaa bort fra Nævnsordningen. Ti den giver dog en lille smule Værn for den danske Presse. Udenrigsministeren vil have Pressen ind paa, hvad der kaldes en positiv Indstilling. Det vil sige, at vi skulde give os til at skrive paa samme Linje som de tyske Blade. Det kan vi ikke gøre.

Red. Hasager: Jeg gav ikke Udtryk for, at Pressen kun skulde være et Spejlbillede af Befolkningen. Selvfølgelig skal den være vejledende. Men jeg fandt, at Ministerens Ord egentlig mere var rettet til Befolkningen. Jeg kan ikke akceptere Ministerens Angreb paa Pressen for ikke at støtte Regeringens Politik. I saa Henseende kan der ikke peges paa noget Punkt. I øvrigt synes jeg, der var nogen Nuance – i Spørgsmaalet om 'Hjertevarmen' – mellem Udenrigsministeren og Statsministeren. Vi har aldrig sagt: Lad os faa en Ordre, nej vi har ønsket autoritative Udtalelser saa det kunde ses, at dette var Regeringens Standpunkt, som Pressen kunde slutte op om.

Undervisningsminister Jørgen Jørgensen havde forstaaet, at det var Udenrigsministerens Mening alvorligt at gøre opmærksom paa det fartruende i Situationen og samle Kræfterne for at komme igennem. Udenrigsministeren har nu sin Maade at sige de Ting paa. Det er forstaaeligt. Det er jo ham, der først føler Trykket, og derfor maa Tingene forekomme ham meget anderledes end os andre, der ikke direkte fører Forhandlingerne.³⁴ Pressens Mænd maa have Forstaaelse af, at vi har Brug for deres Arbejde og for at udføre det ud fra de samme Synspunkter, som Regeringen nærer. Tillidsforholdet er nødvendigt. Vi maa stole paa vore Mænd, saa Tyskland ikke faar den Tro, at vi gaar med til noget,

³⁴ Her berører Jørgen Jørgensen et problem, som gav interne problemer i regeringen, nemlig at tingene forekom Scavenius meget anderledes end en del af de øvrige ministre.

som vi ikke mener noget med. Regeringen kan ikke arbejde uden bag sig at have Tillid, og deraf følger ogsaa at der ikke gennem Pressen bør ske Ting, som kan fremkalde Uro og ødelægge det fortsatte Samarbejde med Tyskland. Jeg nærer heller ingen Tvivl om, at naar Udenrigsministeren og Statsministeren har henstillet til Pressen, at hjælpe med at paavirke Befolkningen til at forstaa Situationens Alvor, saa vi undgaar Sabotage, Udæskning af Frikorpset o.l. som kan føre til Forhold, ingen enkelt kan tage Ansvaret for. Vi indenfor Ministeriet deler alle Stats- og Udenrigsministeriets alvorlige Udtalelser.

Efter at Red. Welius havde udtalt, at Regeringens Henstillinger ikke havde lydt forgæves, sluttede Udenrigsministeren Mødet.”³⁵

SUMMARY

JOHN T. LAURIDSEN: *The government's recommendations were not voiced in vain. Erik Scavenius' meeting with the press on 14 September 1942*

Erik Scavenius did not hold many major press conferences in his time as Foreign Minister, nor as Prime Minister and Foreign Minister in the period 1940–43. An exception occurred on 14 September 1942, when a great number of issues coincided and led him to hold a large scale meeting in the Ministry of Foreign Affairs to explain simultaneously to prominent members of Danish press, politicians and civil servants what the government's policy was, how the government and its policy was handled in the press and in particular, how the government's policy should be presented. Both the government's partners and the press were severely criticized and it was implied there was a government mole so that confidential information was being leaked. The press needed to understand its responsibility at this difficult time in Denmark. The people from the press were allowed to respond and on the whole were seemingly receptive to the instructions. What took place at the meeting was not reported in the newspapers the following day. Instead, background material was provided with the intent of counteracting tendencies in the press running counter to government policy.

³⁵ Redaktør Theodor Wellejus, *Viborg Stifts Folkeblad*.

